

Тетяна САВЧУК

*Кандидат історичних наук, доцент,
Запорізький національний університет,
Запоріжжя, Україна
savatg@ukr.net*

ШКІЛЬНИЙ ПІДРУЧНИК З ІСТОРІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ

У концепції Нової української школи передбачено, що освітні заклади будуть сприяти формуванню освіченого українця – всебічно розвинутої особистості, інноватора, відповідального громадянина та патріота. У цьому контексті чільне місце посідає шкільний підручник, який є основним джерелом знань для учнів в умовах війни, дистанційної освіти. Для виховання патріотизму предмети з історії мають важливе значення. У 5 класі діти роблять перші кроки в осмисленні минулого України і мають можливість разом із вчителем працювати над підручниками, зокрема за редакцією Ігоря Щупака «Вступ до історії України та громадянської освіти» [1]. Цей підручник є креативним, доступним, містить чимало цікавих та різноманітних завдань, які діти можуть виконати, скориставшись своїми гаджетами за допомогою QR-кодів та інтернет-покликань. Розміщені на сторінках підручника ілюстрації та карти допомагають в опануванні тем, в розвиткові мислення дитини. У підручнику представлено антропологічний вимір історії та подається чимало проблемних питань, пошук відповідей на яких сприятиме розвитку критичного мислення [1, с. 5–205]. Однак, на нашу думку, підручник спроектований так, ніби він готує історика. Вже в 5 класі учень знайомиться із спеціальними історичними дисциплінами, історичними міфами, поняттями «історична пам'ять», «культура пам'яті», «скульптурна група» тощо. Поняттю «патріотизм» спеціальної уваги не приділено. Патріотами названо М. Грушевського, який боровся за волю України та учасників Революції гідності, які поклали свої голови за свободу України [1, с. 105, 154]. В учнів може скластися враження, що патріот тільки той, хто бореться та гине за свободу країни. Як в інший спосіб можна проявити патріотизм? На наш погляд, в умовах російсько-української війни теми та питання підручників обов'язково мають містити патріотичну складову. Змістове наповнення програми та підручника має бути підпорядковане не тільки розвиткові критичного мислення, а й національно-патріотичному вихованню.

Для розв'язання цієї проблеми важливим є вивчення досвіду європейських країн, зокрема Польщі. Країна не перебуває в стані війни, але має свої проблеми з визначенням місця патріотизму в суспільстві.

Відповідно до проведеного в 2018 р. національного опитування тільки кожен четвертий поляк (25%) відчуває зв'язок з країною; більше половини респондентів (55%) заявляють, що відчувають зв'язок насамперед із місцевою громадою, містом, де вони живуть; лише деякі (4%) ідентифікують себе переважно з Європою [3].

Поляки, розуміючи ці тенденції, від школи очікують виховання патріотизму в дітей. Укладачі польських підручників з історії, з метою формування патріотичних почуттів, спеціально обирають відповідні теми та підходи у висвітленні історії. Для аналізу змістового наповнення ми обрали підручник «Історія», за яким навчаються діти в пересічній школі Варшави за авторства Шимона Чехановського (Szymon Ciechanowski), виданого в 2023 р. Складається враження, що автор підручника хоче, щоб учень вже в 4 класі (саме з цього класу учні починають свою мандрівку в минуле) раз і назавжди полюбив свою історію, свою Батьківщину і пишався нею [2]. Підручник складається з семи розділів, з яких перші два присвячені історії як науці. Перший розділ «Слідами історії» розкриває для учнів значення історії в житті людини, суспільства, держави. Учні можуть дізнатися, чим займаються історики та археологи, якими бувають історичні джерела і що вони повідомляють, чому важливо відвідати музей [2, с. 5–20]. Другий розділ «Про час та історичну карту» покликаний формувати хронологічно-просторову компетентність учнів [2, с. 21–37].

Підручник має назву «Історія», проте наступні його розділи розкривають виключно історію Польщі. Автори пам'ятають, що поляки відчувають міцний зв'язок з малою Батьківщиною, тому є звернення і до регіональної історії. У третьому розділі «В малій та великій Батьківщині» діти розглядають питання історії родини, розмірковують над тим, чим для них є мала і велика Батьківщина, дізнаються про польські національні символи. І окремо присвячено параграф розгляду питання «Що таке патріотизм?». На першій сторінці цього розділу зображено хлопця та дівчину в національних костюмах (за нашими спостереженнями одягнені в краківські народні костюми) з прапором у руці на фоні річки, гір та замку. Автор підручника просить читачів порозмірковувати, як зображені особи виявляють свою належність до Польщі та регіону [2, с. 39]. Здавалося, просто намальовані діти в краківських народних костюмах, але як вдало ця ілюстрація спонукає учнів замислитися, які народні костюми в моєму воєводстві, чим вони відрізняються, про що говорять, що символізують. І в такий простий спосіб автор підручника пробуджує інтерес учнів до пізнання великої і малої Батьківщини.

На початку параграфа «Велика Батьківщина – Польща» автор пропонує учням визначити, що відрізняє поляків від інших народів [2, с. 51]. Діти знайомляться з поняттями «народ», «нація», «держави».

Патріотизм розглядається як «любов, повага, прихильність до власної Батьківщини і готовність її захищати» [2, с. 55]. Автор підручника вказує, що читач може виявляти патріотизм, якщо буде дбати про спільне благо та культивувати традиції. Промовистий висновок підручника, який потрібно взяти до уваги не тільки учню в Польщі, а й пересічному українцю в ставленні до потреби вивчення історії: «Якщо цікавишся історією Польщі і маєш повагу до польської культури, то з певністю можеш вважати себе патріотом» [2, с. 55].

Четвертий розділ присвячений історії Польщі династії П'ястів [2, с. 57–74]. У п'ятому розділі «В часи слави і занепаду» учні розглядають такі питання: Для чого Польща і Литва заключили унію і яке це мало наслідки?; Наукове відкриття Миколая Коперника; «Золоте століття» Польщі в політичному та культурному житті; Як дійшла до занепаду Річ Посполита? День життя у Варшаві [2, с. 58–102].

У шостому розділі «Вік неволі» діти зможуть дізнатися про те, який опір чинили поляки, щоб відновити незалежність Польщі; Ким був генерал Ян Генрік Домбровський?; Яким був внесок у світову науку Марії Склодовської-Кюрі? [2, с. 103–120]. Розділ розглянуто не через характеристику залежності Польщі, а показано боротьбу поляків на різних рівнях за відновлення державності.

Сьомий розділ «Часи великих випробовувань» присвячений відновленню незалежності Польщі в 1918 р. та боротьбі країни за території. Історія Польщі в міжвоєнний період вдало та цікаво презентована через розкриття значення порту в Гдині, побудованого в 1922 р., для соціально-економічного, політичного життя Польщі. Історія Польщі часів Другої світової війни представлена в основному як боротьба з окупаційною владою. Висвітлені різні форми опору, особливу увагу звернено на людей, які стали справжніми героями, борючись з німецьким окупантом. Також розглянуто протидію поляків після 1945 р. новому окупанту – Радянському Союзу. Окремий ґрунтовний параграф присвячений національному суспільно-політичному руху «Солідарність», який призвів до фундаментальних політичних змін у країні та визволенню Польщі від залежності від Радянського Союзу [2, с. 122–148].

Перед нами підручник, в якому досить доступно, за допомоги ілюстрацій, іконографіки, уривок з джерел, карт, показано боротьбу Польщі за її державність та свободу. Акцент зроблено не на політиці окупаційної влади різних часів, а саме на боротьбі за свободу, на зверненні уваги дітей до здобутків видатних поляків для розвитку світової науки, повно представлено сонм національних героїв. Такий підхід у презентації історії безсумнівно сприятиме вихованню патріотизму в учнів, формуванню поваги та гордості за свою Батьківщину. Також вважаємо за

необхідне говорити про патріотизм не тільки в контексті розгляду боротьби за незалежність та свободу. Важливо показати дітям, що патріотизм – це й турбота про довкілля, сортування сміття, прибирання за собаками, необхідність сплати податків, участі у виборах тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вступ до історії України та громадянської освіти : підручник для 5 класу, інтегрований курс / Щупак І. Я. та ін. Київ : Опіон, 2022. 207 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1668-vstup-do-istorii-5-klas-shchupak-2022.html>
2. Ciechanowski S. Historia. Podręcznik dla klasy czwartej szkoły podstawowej. Kielce : Grupa MAC S.A., 2023. 152 s.
3. Patriotyzm schodzi na dalszy plan. Jedynie co czwarty Polak związany z ojczyzną (CBOS). 2018. 26 липня. DGP. URL: <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1191430,patriotyzm-w-polsce-ile-polakow-deklaruje-przywiazanie-do-ojczyzny.html>

Вікторія ГЕВКО

*Кандидат історичних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
v.hevko@tnpu.edu.ua*

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ «OK MODES MODEL» В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Сфера педагогічної діяльності належить до такого виду професійної діяльності, у якому провідну роль відіграє спілкування. Спілкування є основним засобом, через який здійснюється реалізація завдань освіти. Професійне педагогічне спілкування є системою способів та прийомів соціально-психологічної взаємодії педагога і учня, змістом якої є обмін інформацією, здійснення виховного впливу, налагодження стосунків.

Освіта передбачає стосунки між учасниками освітнього процесу. Для забезпечення успішної навчальної та соціальної адаптації учнів необхідно створити атмосферу довіри та розуміння. Тому, важливо щоб відносини в класному та шкільному колективах базувалися на повазі, співпраці та взаємодопомозі між учнями та вчителями.

Спілкування між учасниками освітнього процесу є надзвичайно важливою складовою процесу навчання і виховання. Від того який стиль спілкування використовує педагог у своїй професійній діяльності в значній мірі залежить поведінка учнів, їхня мотивація та досягнення.